

ANA-MARIA STOICA
Lucian Blaga University of Sibiu, Romania
anamarias.stoica@ulbsibiu.ro
DOI:10.2478/clb-2024-0012

CIRCULAȚIA POEZIEI MARTEI PETREU ÎN CONTEXTUL LITERATURII MONDIALE

The Circulation of Marta Petreu's Poetry in the Context of World Literature

Abstract: The present paper examines the international reception of Marta Petreu's poetry, focusing on its circulation, translation, and critical integration into world literature. While Petreu's work has been translated into multiple languages and presented at international literary events, these efforts have not secured her a stable position within the global literary canon. This study emphasizes the difference between *circulation* and *integration* of literary artefacts, arguing that translations alone do not necessarily guarantee critical recognition or an organic readership. Moreover, as I've discovered, the reception of Marta Petreu's poetry is mostly limited to accompanying texts written by translators, lacking broader critical discourse or readers' engagement. Ultimately, this paper argues that continuous recognition – both critical and from a more general readership – is essential for a literary work to truly become part of world literature, a status Petreu's poetry hasn't achieved yet despite its ongoing export.

Keywords: circulation, translation, critical reception, Marta Petreu, Romanian literature

Marta Petreu în țară

Marta Petreu a fost de-a lungul timpului tradusă și prezentă pe scena literaturii mondiale atât prin intermediul volumelor, cât și prin antologiile în care îi apare poezia. De asemenea, pe lângă literatura ficțională, cercetările sale asupra istoriei filosofiei române, în special cartea *An Infamous Past: E. M. Cioran and the Rise of Fascism in Romania* (1995, tradusă în engleză în 2005) au adus-o în discuțiile internaționale dintr-o altă perspectivă decât cea literară. Laureată în țară cu zeci de premii pentru activitatea sa, inclusiv cu cel oferit de Uniunea Scriitorilor (în 1981 pentru debut—la un an după Mircea Cărtărescu—și în 1997), Petreu s-a bucurat aici atât de recunoaștere literară, cât și academică.

A debutat în 1977, în revista *Tribuna*, cu un poem citit în cadrul Cenaclului Asociației Scriitorilor din Cluj. „Elegie pentru prietenul meu, calul” a fost și nu a fost bine primită, declanșând o polemică în interiorul cercului¹. Dacă lirica incipientă nu a fost apreciată rapid de critica de la Cluj, volumul de debut al autoarei, *Aduceți verbele* (1981), a fost considerat o promisiune a speranței pentru literatura de mâine de către Nicolae Manolescu², autoarea fiind pusă alături de ceilalți optzeciști, și ei la început de drum atunci: Mircea Cărtărescu, Magda Cârneci ori Traian T. Coșovei. Despre poeziile din *Aduceți verbele* (1981) Manolescu spune că sunt precursori biografismului poetic regăsit în lirica de după 1989³. Din 1981 până acum, Petreu a livrat mai multe volume: *Dimineața tinerelor doamne* (1983), *Loc psihic* (1991), *Poeme nerușinate* (1993), *Cartea mâniei* (1997), *Apocalipsa după Marta* (1999), *Falanga* (2001) și *Scara lui Iacob* (2006), integrala poeziei de până atunci sub titlul *Apocalipsa după Marta* (2011) și, nu în ultimul rând, *Haita* (2023), noua antologie care îi adună la un loc lirica.

Parte a ramurii ardelene a generației '80⁴, poezia Martei Petreu este considerată autoscopică și viscerală, biografică și livrescă, bri-colaj sintactic și/sau textual⁵, retorică, discursivă și adversativă⁶. Spre

1. Axente Pop, „Cenaclul Asociației scriitorilor din Cluj”, *Tribuna*, nr. 47 (24 noiembrie 1977): 2. Digiteca Arcanum.

2. Nicolae Manolescu, „Dincolo de sentimente”, *România literară*, nr. 16 (16 aprilie 1981): 9. Digiteca Arcanum.

3. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române: 5 secole de literatură* (Paralela 45, 2008), 1332.

4. Andrei Terian, „Marta Petreu”, în *Dicționarul General al Literaturii Române*, vol. 5 (Editura Univers Enciclopedic, 2006), 221.

5. Vezi Terian, „Marta Petreu”, 221. Mă refer aici la „antipsalmii” pe care îi comentează Terian, în care are loc „suprapunerea perfectă dintre biografie și hagiografie, poeta speculând coincidența dintre propriul prenume și acela al unui personaj biblic”.

6. Mihai Iovănel, *Istoria literaturii române contemporane: 1990-2020* (Polirom, 2021), 550.

deosebire de ceilalți poeți ai generației, Manolescu găsește în poezia ei o „introspecție lucidă, aproape clinică”⁷. Această introspecție, continuă el, o apropie de Angela Marinescu și de poezia confesivă a Sylviei Plath, cu atât mai mult cu cât optzecista nu se ascunde de sentimentele negative, tari, ci le „scormonește în locurile cele mai dureroase”⁸. În același timp, Manolescu apreciază „sinceritatea «nerușinată»” din *Poemele nerușinate* (1993) drept catalizator pentru unele dintre cele mai puternice liric din poezia noastră de până atunci și încheie textul dedicat ei spunând că este o „poetă excepțională, neprețuită la justa ei valoare de o critică închinată adesea unor idoli mult mai modești”⁹ și că locul ei în istoria literaturii române ar trebui reconsiderat¹⁰. Despre *Scara lui Iacob* (2006), ultimul volum de poezii (non-antologie) publicat de poetă, Terian spune în *Dicționarul General al Literaturii Române* că „marchează un nou reper pe drumul autoflagelării și al detabuizării” prin demistificarea și erotizarea „Tatălui” și portretizarea sa în imaginea amantului¹¹. În acest caz, cred că se poate reveni la apropierea făcută de Manolescu și se pot trage niște linii comune între perspectiva din poemul *Aleasa* al lui Petreu și cea din poemul *Daddy* al Sylviei Plath. Antiteza dintre feminin și masculin și imaginea femeii în fața întrepătrunderilor dintre figuri masculine diferite se reiau: la Petreu divinitatea și amantul, la Plath figura paternă și cea conjugală.

Reconsiderarea locului Martei Petreu în istoria literaturii române a avut loc recent, prin *Istoria literaturii române contemporane 1990-2020* a lui Mihai Iovănel. Criticul discută pe marginea jocului textual din literatura lui Petreu, vizibil încă din volumul său de debut, găsind posibile ecouri din Nichita Stănescu în volumele de început ale poetei, prin faptul că „reprezentarea realității este mai autentică/reală decât realitatea însăși”¹². Intensitățile specifice liricii lui Petreu se epuizează, conform lui Iovănel, după *Cartea mâniei* (1997), moment din care, poezia sa devine repetitivă.

Marin Mincu se oprește asupra poeziei Martei Petreu vorbind despre strategiile textualiste prezente în lirica sa și despre sentimentul apocaliptic¹³. Legat de racordarea la literatura lumii, Mincu consideră că abia odată cu preluarea textualismului de către generația '80 are

7. Manolescu, *Istoria*, 1332.

8. Manolescu, *Istoria*, 1333.

9. Manolescu, *Istoria*, 1334.

10. Manolescu, *Istoria*, 1336.

11. Terian, „Marta Petreu”, 221.

12. Iovănel, *Istoria*, 550.

13. Marin Mincu, *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea* (Pontica, 2007), 967.

loc cea de-a doua sincronizare cu discursul european¹⁴. În ceea ce privește reînnoirea contactelor cu *world literature*, optzeciștii care s-au racordat la influențele venite din exterior, adesea americane, au produs un postmodernism livresc, ludic, în care eul liric din poeme era conștient de text și afirma acest lucru. De altfel, după cum afirmă Mircea Martin în *Un postmodernism fără postmodernitate*, „afirmarea unei literaturi postmoderniste în România acelei epoci constituie o probă sigură a faptului că, peste barierele politice și ideologice, s-a păstrat contactul cu sursele de iradiere ale Occidentului”¹⁵.

Optzeciștii pe piața internațională

Literatura română nu a fost izolată în timpul epocii ceaușiste, fiind exportată mai ales în țările din interiorul blocului comunist, printre care și Iugoslavia, unde traduceri finanțate de stat s-au bazat pe poziția autorilor în câmpul literar și câmpul puterii, scriitorii ale căror texte au fost exportate prin traducere având adesea funcții de conducere în Uniunea Scriitorilor.¹⁶ De altfel, ascensiunea în instituție era la rândul ei condiționată de apartenența la partid, motiv pentru care autori ca George Bălăiță sau Dumitru Radu Popescu (personaje cu o lungă istorie și activitate în interiorul partidului) sunt cei care au fost traduși, de pildă, în limbile macedoneană și sârbă în deceniul al nouălea (1984, 1985, 1988)¹⁷ și nu tinerii optzeciști formați la București și pretutindeni. Astfel, în post-comunism, poezia generației a început să fie tradusă în străinătate, cu precădere în spațiul european. Mai târziu, odată cu aderarea României la Uniunea Europeană, și, deci, odată cu deschiderea granițelor, autorii și autoarele române au început să călătorească și să se apropie de tot ce înseamnă evenimente literare/culturale, ori lansări ale unor noi traduceri.

Fiind cel mai prezent autor român contemporan pe scena literară mondială, Mircea Cărtărescu a reușit să spargă „granițele” naționale și europene și să se facă cunoscut în contextul literaturii mondiale prin traduceri în peste douăzeci de limbi, participări la evenimente internaționale, numeroase premii adunate de-a lungul timpului, și nu

14. Mincu, *O panoramă*, 44.

15. Mircea Martin, „Un postmodernism fără postmodernitate”, *România literară*, nr. 40 (9 septembrie 1996): 12. Digiteca Arcanum.

16. Pentru circulația literaturii române în Iugoslavia, vezi Snejana Ung „In the Literary Neighborhood: The Translated Romanian Novel in (Ex-)Yugoslavia (1918-2020)”, *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 9, nr. 1 (2023): 65–66. Pentru circulația literaturii române în blocul estic, în perioada comunistă, vezi Ioana-Macrea Toma, *Privilighenția: instituții literare în comunismul românesc* (Casa Cărții de Știință, 2009).

17. Ung, „In the Literary Neighborhood”, 65–66.

În ultimul rând, printr-un larg public cititor. Cele mai recente recunoașteri internaționale sunt legate de proza sa¹⁸, însă și lirica i-a fost tradusă constant pentru publicul din alte țări. Mircea Vasilescu alcătuiește o bună trecere în revistă a numărului artefactelor cărțăresciene exportate de-a lungul timpului:

[c]ărțile lui Mircea Cărtărescu au început să fie traduse în străinătate în 1992 (...). Între 1992 și 2005 au fost traduse 25 de titluri în următoarele țări: Franța (5), Ungaria (3), Italia (3), Germania, Norvegia, SUA, Suedia, Bulgaria (câte două), Spania, Olanda, Irlanda, Slovenia (câte una) [...] Din 2006 până în iunie 2018, cu sprijinul ICR sau fără, au mai apărut încă 70 de cărți ale sale. În total, deocamdată (anul 2018, n.m.), sunt 95 de volume (incluzând câteva reeditări), astfel: Spania (13), Franța (10), Suedia (9), Germania (9), Italia (8), Norvegia (6), Ungaria (5), Austria (4), Slovenia (4), Bulgaria (3), Polonia (3), Turcia (3), Olanda (3), SUA (2), Portugalia, Danemarca, Rusia, Marea Britania, Grecia, Croația, Macedonia, Serbia, Japonia, Slovacia, Brazilia, Irlanda (câte una)¹⁹.

Dintre toate acestea, chiar dacă o traducere în limba engleză a *Levantului* (1990), „capodoperă a postmodernismului poetic în România”²⁰, este încă așteptată, epopeea a apărut de-a lungul timpului în alte limbi: franceză (*Le Levant*, 2014), spaniolă (*El Levante*, 2015), suedeză (*Levanten – Österlandet*, 2015), italiană²¹ (*Il Levante*, 2019). Deși poemul epic lipsește, Adam J. Sorkin, traducătorul poeziei Martei Petreu în engleză, exportase încă din anii 2000 poezii cărțăresciene, *Bebop Baby* (1999), și mai recent, în 2020, a publicat o antologie de poeme sub titlul *A Spider’s History of Love*. De asemenea, o altă antologie consistentă a apărut în limba spaniolă, reunind o colecție din poemele autorului sub titlul *Poesía esencial* (2021). În spațiul german, apare în 2001 *Selbstportrait in einer Streichholzflamme: Gedichte* [Autoportret în flacăra unui chibrit: poezii], în traducerea lui Gerhardt Csejka. În 2015, apare în Italia o antologie curatoriată de însuși

18. Cărtărescu a primit în mai 2024 „The Dublin Literary Award” pentru *Solenoid*. De asemenea, mai recent, pentru *Theodoros* a câștigat „Pluma de Plata”, o distincție literară spaniolă de prestigiu.

19. Mircea Vasilescu, *Cultura română pe înțelesul patrioților* (Humanitas, 2018), 195–96.

20. După cum îl numește Iovănel în *Istoria*, 507.

21. Traducerea de față reprezintă de altfel și cel de-al 100-lea volum tradus din literatura sa: Otilia Andrei, „Cărtărescu, tradus în 23 de limbi. «Levantul» în italiană, cel de-al 100-lea volum al scriitorului tradus în străinătate”, *Adevărul*, 9 mai 2019, <https://adevarul.ro/stil-de-viata/cultura/cartaescu-tradus-in-23-de-limbilevan-tul-in-1942625.html>.

Cărtărescu în încercarea de a-și constitui un soi de „autoportret” livrat lumii vorbitoare de limbă italiană: *Il poema dell'acquaio*, în traducerea lui Bruno Mazzoni, personalitate foarte apropiată de cultura și literatura române. În 2012, apare un alt volum în limba slovenă, *Motorno kolo, parkirano pod zvezdami* [Motocicletă parcată sub stele].

Interesantă în ceea ce privește circulația poeziei cărtăresciene rămâne această aparentă necesitate de a contura o imagine a poetului Cărtărescu, separată de cea a actualului romancier Cărtărescu. Necesitatea apare și pe fondul succesului de care se bucură proza optzecistului în străinătate, traducătorii săpând după recuperarea și re-receptarea poeziei sale de tinerețe, așa cum reiese și din descrierea lui Michael Waters a volumului *A Spider's History of Love*:

Înainte să devină cel mai important romancier român din generația sa, Mircea Cărtărescu a scris poezie influențată de «imaginile halucinante» ale lui Allen Ginsberg și distinsă prin sensibilitatea și umorul beatnicilor. Cărtărescu avea 20 de ani în anii '80, iar poemele sale cu trimeri la Bob Dylan și Beatles rămân gesturi subversive sub dictatura lui Nicolae Ceaușescu²².

Spre deosebire de criticii anglo-americani, criticii din alte spații lasă deoparte influențele culturale britanice și americane, așa cum se poate vedea în citatul următor:

Cărtărescu, înainte de a fi povestitorul magistral pe care îl cunoaștem astăzi, a fost un tânăr poet. Membru al grupului select de scriitori rebeli cunoscut sub numele de «generația-n blugi», poezia însemna pentru el un mod special de a privi lucrurile. O insectă, un pod sau o ecuație matematică; o propoziție din Platon sau un principiu al biologiei; un zâmbet sau un kōan budist zen: totul era poezie. Cărtărescu a scris sute de poezii în tinerețe²³.

Recent, Teodor Dună a selectat poeme ale lui Traian T. Coșovei pentru un volum tradus în limba spaniolă, *Elegías por un pedazo de yate* (2022) după antologia *Elegii pentru o bucată de iaht* (2014). *Night with a Pocketful of Stones* (2021) [Noaptea cu un buzunar plin de pietre] a apărut în traducerea lui Adam J. Sorkin, fiind primul volum publicat integral în limba engleză. Selecții din poemele sale au mai apărut în franceză, engleză, italiană, germană, albaneză, maghiară.

22. Mircea Cărtărescu, *A Spider's History of Love*, trad. Adam J. Sorkin (New Meridian Arts, 2020), coperta IV, traducerea mea.

23. Mircea Cărtărescu, *Poesía esencial*, trad. Marian Ochoa de Eribe și Eta Htrubar (Impedimenta, 2021), coperta IV, traducerea mea.

Tot în limba spaniolă, poezia lui Coșovei apare alături de, printre altele, poezia Martei Petreu, a lui Florin Iaru, Alexandru Mușina și Mircea Cărtărescu într-o antologie tradusă de Cătălina Iliescu Gheorghiu: *Miniaturas de tiempos venideros. Poesía rumana contemporánea* [Miniaturi ale vremurilor ce vor veni. Poezie românească contemporană] (2013). Antologia se promovează înaintând caracteristica subversivă a textelor scrise de optzeciștii care opuneau (într-o măsură sau alta) rezistență în fața regimului comunist prin înseși sursele de inspirație vestice-americe „interzise” pe care și le alegeau (estetica generației Beat, activitatea lui Bob Dylan)²⁴. De altfel, această poziționare a generației e folosită și pentru marketizarea antologiei, prin propunerea spre export a unei imagini a optzeciștilor ca figuri disidente:

(...) își propune să ofere cititorului spaniol dimensiunea peisajului poetic românesc consacrat, începând cu poeții născuți în perioada postbelică, care au scris cu o remarcabilă diversitate tematică și stilistică, în timpul (și în ciuda) dictaturii, într-un sistem care a împiedicat libera exprimare, a introdus cenzura în cele mai ascunse colțuri și, în timp ce preconiza „revoluția culturală” și „omul nou”, a activat mecanisme perverse de constrângere și ruinare. Alături de această generație care a refuzat izolarea autistă, menținând contactul cu literatura universală, această antologie este alcătuită din voci care se afirmă după căderea totalitarismului, când permeabilitatea frontierelor conferă notorietate imediată²⁵.

Nu trebuie trecută cu vederea circulația volumelor și poeziei Magdei Cârneli, care reprezintă un caz asemănător cu cel al Martei Petreu. În 1999, Cârneli își traduce alături de Adam J. Sorkin o serie de poeme la Paralela 45 în ediție bilingvă. În 1997 publică la Marseille, Psaume, urmând să-i fie traduse în franceză, olandeză, engleză, spaniolă și germană și alte lucrări: *Chaosmos* (franceză, 2006), *A Deafening Silence* (2017, debutul autoarei din 1985, O tăcere asurzitoare), *Trois saisons poétiques* (franceză, 2008), *Oh, meine Generation: Gedichtsammlung* (germană, 2020), *Vida* (spaniolă, 2024).

Întorcându-ne la motivele din spatele importului, se observă un soi de exotism în justificarea traducerilor poeziei scrise înainte de

24. Vezi Teodora Dumitru, „Gaming the world-system: Creativity, Politics, and Beat Influence in the Poetry of the 1980s Generation”, în *Romanian Literature as World Literature*, coord. Mircea Martin, Christian Moraru și Andrei Terian (Bloomsbury Academic, 2018), 277.

25. *Miniaturas de tiempos venideros. Poesía rumana contemporánea*, traducere de Catalina Iliescu Gheorghiu (Vaso Roto Ediciones, 2013), coperta a IV-a, traducerea și sublinierile mele.

1989. Refuzând izolarea completă de lumea de dincolo de granițe, poetica generației optzeciste câștigă vizibilitate prin faptul că a fost scrisă într-o perioadă și într-un loc văzute de lumea vestică ca izolate de ceilalți. De altfel, după cum observă și Simona Škrabec (critic, traducătoare și membră PEN) într-unul dintre rapoartele PEN despre situația internațională a traducerilor literare, „majoritatea cărților publicate în Statele Unite vorbesc despre victimele comunismului, cenzură și represiune, precum și despre declinul economic din Europa de Est care a urmat retragerii sovietice”²⁶. Occidentul urmărește să „guste” din literatura celorlalți, alegând din ea textele care propun un bagaj imaginar diferit față de cel autohton. Practica e considerată mai productivă pentru creionarea unei imagini a acestui spațiu îndepărtat și inaccesibil: „[n]u are rost să importăm povești de dragoste sau alte produse frivole din ținuturi îndepărtate, oricât de bine ar fi scrise, pentru că avem destule de acest fel aici”²⁷, după cum motivează Andrej Blatnik, unul dintre membrii sloveni PEN. De asemenea, în ceea ce-l privește pe cel mai prolific autor al generației optzeciste, percepută ca o mișcare subversivă și fiind influențată de beatnici și mișcări apărute și consolidate în zonele „interzise”, poetica lui Cărtărescu interesează și prin faptul că a fost scrisă sub comunism. În același timp, poetul Cărtărescu este cu atât mai interesant acum când proza sa câștigă premiu după premiu. Literatura optzeciștilor scrisă în ultimul deceniu de comunism pare să nu fi fost transportată organic, ci în mod necesar pentru ca să poată fi primită și racordată înapoi în spațiul global.

Marta Petreu în străinătate: Circulația poeziei și profilul traducătorilor

Oprindu-ne asupra volumelor care circulă în formă integrală, *Poemele nerușinate* (1993) sunt traduse în Franța la 12 ani de la apariție. Traducerea este făcută de către Odile Serre, în colaborare cu Alain Paruit și Ed Pastenague (pseudonimul literar al lui Dumitru Țepeneag), și apare sub titlul *Poèmes sans vergogne* (2005). Serre este o editoare și traducătoare foarte apropiată de spațiul literar și critic românesc, prezentă la evenimente literare din România (2018, FILIT Iași²⁸). A tradus singură sau în colaborare, printre altele, *Compunerea cu paralele inegale* a lui Gheorghe Crăciun, *Priveliști și Imagini și cărți*

26. Simona Škrabec, „Literary Translation: The International Panorama,” în *To Be Translated or Not To Be: PEN/ IRL Report on the International Situation of Literary Translation*, coord. Esther Allen (Institut Ramon Llull, 2007), 43, traducerea mea.

27. Andrej Blatnik citat în Škrabec, „Literary Translation”, 43, traducerea mea.

28. RFI Romania, „În direct de la FILIT Iași, cu Odile Serre, editor”, Facebook, 5 octombrie 2018, https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=1968892329838574.

din Franța ale lui Benjamin Fondane, *Plumb* de George Bacovia și *Întoarcerea huliganului* a lui Norman Manea. Alain Paruit a fost, de asemenea, un prolific traducător de limbă română, „un bilingv perfect, cu un simț al nuanței și al proprietății mult peste nivelul obișnuit”²⁹, datorită mai ales biografiei—tatăl român, el își finalizează studiile la București—și a interesului dezvoltat pentru intelctualitatea și literatura română. Printre altele, Paruit a tradus *O dimineață pierdută* de Gabriela Adameșteanu, *Uniforme de general* și *Cele trei gratii* ale lui Eliade, și a fost principalul traducător al lui Dumitru Țepeneag în Franța. Tot în spațiul francez apare *L'Apocalypse selon Marta. Choix de poèmes* în 2013. Selecția de poezii a fost curatoriată, tradusă și prefațată de către Linda Maria Baros, o poetă și traducătoare franco-română. Baros a mai tradus în franceză texte de Magda Cârneci, Angela Marinescu, Ioan Es. Pop și Nichita Stănescu.

The Book of Anger (2014) apare în traducerea lui Adam J. Sorkin, un prolific traducător de literatură română contemporană în engleză, în colaborare cu Cristina Zarifopol-Iliăș și Liviu Bleoca. Sorkin a obținut de-a lungul timpului mai multe premii pentru activitatea lui de traducător (Premiul Societății Poetice din Marea Britanie pentru Traducere de Poezie Europeană, Premiul „Poesis” pentru Traducere), inclusiv premii din România sau Republica Moldova (Premiul „Ioan Flora” pentru traducere de poezie). Volumul *Martei Petreu* apare la editura *Diálogos* care este devotată, conform descrierii, „literaturilor care au o semnificație interculturală, în principal, dar nu exclusiv, literaturii în traducere”³⁰.

O selecție din lirica *Martei Petreu* apare în limba maghiară la Budapesta în 2014 în traducerea lui Némethi Rudolf³¹. Prefațează Szabó T. Anna, o poetă maghiară, cu titlul *Femeia care se luptă cu Dumnezeu*³². Némethi a fost un scriitor și traducător maghiar din România, absolvent al universității de la Cluj și colaborator al revistei *Echinox*. A emigrat în Ungaria după 1989. *L'Apocalisse secondo Marta. Poesie 1981-2014* (2016) este o antologie bilingvă cu 55 de poeme curatoriate și traduse de Roberto Merlo, publicată la o cunoscută editură italiană, Joker. Merlo a studiat limba și literatura română în Italia și România. Personalitate în sine transnațională, a

29. Mircea Anghelescu, „Alain Paruit”, *Observator cultural*, 18 iunie 2009, <https://www.observatorcultural.ro/articol/alain-paruit/>.

30. „About Lavender Ink/ Diálogos”, *Privacy and Policy*, Lavender Ink, <https://www.lavenderink.org/site/about/?v=76cb0a18730b>.

31. Marta Petreu, *Márta jelenései*, traducere de Némethi Rudolf (Palamart, 2014).

32. Anna T. Szabó, „Femeia care se luptă cu Dumnezeu”, *Apostrof* nr. 6 (2014), <https://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2014/n6/a2/>.

jonglat între spațiul românesc și cel italian în timp ce și-a continuat traducerile din, printre alții, Bogdan Suceavă, Gabriela Adameșteanu ori Doina Ruști. Merlo este și cel care prefațează cea mai recentă integrală poetică apărută în română în 2023, *Haita*. O altă antologie bilingvă, româno-catalană, apare în traducerea Janei Balacciu Matei și a lui Xavier Montoliu Pauli, în 2019, sub titlul: *Apocalipsi segons Marta = Apocalipsa după Marta: antologia poetică*. Montoliu Pauli a fost profesor de catalană în București, și, alături de Balacciu Matei, un liant între cultura română și cea catalană. 2022 a însemnat două premiere pentru Petreu. A apărut în limba ebraică *Singurătatea e o țară unu pe doi* în traducerea lui Moshe Itzhaki și Paul Farkas, despre care spune: „mi-a apărut un volum de poeme în Israel, cu ilustrații de Noa Levin Harif... nu am mai avut niciodată un volum cu ilustrații și nu am mai fost publicată în Israel”³³. Tot din munca celor doi traducători au fost publicate pe internet lecturi din poezia Martei Petreu cu traducere în ebraică, desfășurate în cadrul unui eveniment online din timpul COVID-19, intitulat „Poezia bate pandemia”³⁴.

Pe lângă volumele traduse integral, poezia lui Petreu poate fi regăsită în zeci de antologii care largesc spațiul de acoperire al liricii sale. Dintre acestea, menționez câteva apărute nu departe de 1989: *Savremena rumunska poezija* [Poezie românească contemporană], Novi Sad, 1991; *Young Poets of a New Romania*, Londra, 1991; *Streiflicht – Eine Auswahl zeitgenössischer rumänischer Lyrik* [Lumina piezișă: O selecție de poezie românească contemporană], Germania, 1994. Sorkin (alături de Kurt. W. Treptow) s-a ocupat și de integrarea poetei în antologii dedicate spațiului american, precum *An Anthology of Romanian Women Poets*, 1994.

Marta Petreu și prezența fizică pe scena literară mondială

Pe lângă traducerile propriu-zise și aparițiile în antologii, la fel de importantă pentru circulația literaturii unei autoare este și prezența sa fizică la evenimentele culturale/literare. Cărtărescu este un bun exemplu de scriitor plecat și bine primit de alte culturi, participând la majoritatea evenimentelor importante care se petrec în străinătate.

De-a lungul timpului, Petreu a fost destul de prezentă pe scena europeană, în special după intrarea României în Uniunea Europeană.

33. „Cum a fost anul literar 2022 pentru dumneavoastră? Ce ați făcut dumneavoastră, ca scriitor?”, *România literară* nr. 48–49 (2022), <https://romanaliterara.com/2022/11/cum-a-fost-anul-literar-2022-pentru-dumneavoastra-ce-ati-facut-dumneavoastra-ca-scriitor/>.

34. ICR Tel Aviv— תוברתל ינמורה וזכמה, „Poezia bate pandemia— 2 הפיגמה תא תחצנמ הרישה”, Facebook, 8 iunie 2020, <https://fb.watch/strCFFRWdG/>.

Participă la numeroase festivaluri de poezie și literare, saloane de carte și evenimente organizate în orașe precum Łodève, Chambéry, Paris, Veneția, Roma. De asemenea, în 2016, a participat la un turneu literar în Spania, în Oliva, Comunidad Valenciana și Barcelona. Acolo, alături de viitorul traducător al literaturii sale, Xavier Montoliu Pauli, și alții, a fost invitată la o masă rotundă, intitulată „Scriitoare române contemporane: construcția unei literaturi după căderea comunismului”, cu ea figură reprezentativă pentru această reconstrucție. Institutul Cultural Român de la Madrid a fost cel care a susținut turneul autoarei³⁵, și în majoritatea cazurilor, ICR sponsorizează deplasările scriitoarei în străinătate. În toamna lui 2021, participă la Festivalul Internațional de Poezie „Palabra en el Mundo” de la Veneția, unde au fost invitați mai mulți autori și autoare din toată lumea. Catalogul festivalului îi include șase poezii traduse în italiană de Merlo³⁶. Bine primită de spațiul italian (și integrată prin munca lui Merlo și a traducătorilor literaturii filosofice), în 2017 se organizează la Napoli un mic colocviu care îi poartă numele³⁷.

La finalul lui 2022, trecând în revistă activitatea literară de pe parcursul întregului an, Petreu spune apatic cum a „avut câteva lecturi publice, în țară și în străinătate, una într-o sală de vis, sala de spectacole de la Palau de la Música Catalana din Barcelona”³⁸. Apoi, 2023 a venit cu o schimbare majoră în activitatea autoarei: renunță la revista apostrof pe care a condus-o timp de 33 de ani. Motivele par a fi multiple, însoțite de un sentiment apocaliptic (nu diferit de cel regăsit în lirica sa): războiul ruso-ucrainian, cutremurele din Turcia, încălzirea globală, evoluția rapidă a inteligenței artificiale, și senzația că aparține unei literaturi nedezvoltate corect: „forma ideală a unei literaturi importante este, cred, trunchiul de piramidă. Nu piramida. O literatură importantă are nu un scriitor mare, nu un vârf de piramidă, ci mulți autori importanți adunați în treimea de sus a trunchiului de piramidă. Pentru ca o cultură să devină importantă, pe lângă talente,

35. Redacția HotNews.ro, „Scriitoarea Marta Petreu în turneu literar în Spania”, HotNews, 28 aprilie 2016, <https://www.hotnews.ro/stiri-cultura-20963752-scriitoarea-marta-petreu-turneu-literar-spania.htm>.

36. Institutul Cultural Român, „Veneția. Marta Petreu la a XV-a ediție a Festivalului Internațional de Poezie «Palabra en el Mundo»”, ICR, 15 octombrie 2021, <https://www.icr.ro/paris/venetia-marta-petreu-la-a-xv-a-editie-a-festivalului-international-de-poezie-palabra-en-el-mundo/fr>.

37. Ovidiu Pecican, „Colocviu internațional «Marta Petreu» la Napoli,” *Suplimentul de cultură*, nr. 556, 15 mai 2017, <https://suplimentuldecultura.ro/18547/colocviu-international-marta-petreu-la-napoli/>

38. „Cum a fost anul literar 2022 pentru dumneavoastră?”.

are nevoie de un spirit critic cultivat, civilizat și onest”³⁹. Anul trecut, Petreu s-a mai ocupat de turneul de promovare a piesei Acasă, pe Câmpia Armagedonului, o adaptare teatrală după romanul care poartă același titlu și care a apărut în 2011.

Din cele prezentate până acum se pot trage câteva concluzii preliminare. Mai întâi, fiind un grup cunoscut în spațiul internațional prin influențele occidentale „interzise” la care au fost supuși, racordarea la curentele contemporane lor, cât și prin dorința de a depăși granițele naționale, optzeciștii au fost traduși și receptați pe scena globală în special după căderea comunismului. După 1989, au apărut din ce în ce mai multe antologii care încearcă să recupereze literatura scrisă în fostul bloc estic, pentru a repera căi prin care s-ar fi putut contura subversivitatea. De asemenea, prezența fizică în creștere a autoarelor și autorilor generației '80 în orașele care organizează mari evenimente culturale nu face decât să ajute la transportul literaturii optzeciste către spațiul mondial. În ceea ce privește traducătorii generației, ei par a fi, în general, româniști consacrați care aduc în interiorul limbilor vorbite de ei crâmpoie din poetica românească de dinaintea și de după căderea comunismului. Spun în general, deoarece o excepție posibilă ar putea fi dată de literatura lui Cărtărescu, pentru că, fiind o personalitate literară deja influentă la nivel mondial, editurile din străinătate pot cere ca noile sale texte să fie traduse, exportul nezumându-se astfel doar la eforturile izolate ale unor traducători pasionați de literatura română.

Receptarea străină a poeziei lui Petreu

Receptarea liricii Martei Petreu în străinătate, vom vedea, s-a rezumat de-a lungul timpului la cuvintele introductive și descrierile alcătuite chiar de traducătorii și traducătoarele textelor sale. Prin frecvența lor, aceste studii creează falsa impresie că poezia lui Petreu reprezintă un subiect în sine pentru mediul cultural în care ajunge, pe când realitatea arată că discuțiile despre lirica sa se opresc la scurt timp după lansarea traducerilor.

Una dintre cronicile de acest gen asupra căreia mă voi opri a fost scrisă de poeta maghiară Szabó T. Anna care prefațează volumul apărut în 2014 la Budapesta în traducerea lui Némethi Rudolf. În „Femeia care se luptă cu Dumnezeu”⁴⁰, Szabó trage niște presupuse linii distinctive între așteptările avute de la o literatură scrisă de bărbați și una scrisă de femei: unde cea din urmă ar veni pe un fond

39. Marta Petreu, „A fost de-ajuns”, *Apostrof*, nr. 3 (2023), <https://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2023/n3/a5/>.

40. Szabó, „Femeia”.

puđic, ludic, ın care „se așteaptă ca aceea care este tratată doar drept corp să se comporte ca și cum n-ar avea unul”⁴¹. ın poemul ın care-și aliniază bărbații din biografia ei și arată o putere superioară grupului de „mercenari semeți plătiți cu versuri/ soldați ai mei”, Szabó găsește cel puțin ciudată „o asemenea libertate de expresie din partea unei femei, fie ea din literatura maghiară sau română”⁴².

Natura viscerală, cerebrală a poeziei lui Petreu e resimțită și ın spațiul maghiar. Este accentuată totodată antiteza urmărită de poetă: „[p]entru ea, creierul este un organ al simțurilor, mai mult, un organ senzual, care topește dihotomia masculin-feminin, deschide porțile dureroase ale temniței subiectivității și face accesibilă, și pentru noi, descrierea experiențelor individuale”⁴³. ın același timp, corporalitatea capătă un nou sens ın viziunea ei: „[e]a îl vede [corpul] drept obiect și simbol al degradării, al efemerității, al distrugerii, al suferinței de pe pământ, mai mult, îl consideră cauza suferinței psihice: căci groaza și chinul corpului [...] subminează ın mod constant credința ın bunățatea lui Dumnezeu”⁴⁴. Legătura cu divinitatea capătă noi valențe aici, Petreu fiind considerată o poetă ın tradiția „excepționalelor femei mistice”⁴⁵, care aveau relații similare cu corpul uman. Tot legat de corporalitate, Szabó găsește cum ın lirica lui Petreu „corpul” lui Dumnezeu se confundă cu cel al omului, caz ın care diferența de gen nu mai este relevantă. Trăsătura apocaliptică e resimțită și comentată de prefațatoare, văzând că la Petreu „nu doar bibliotecile ard, moare și pământul, distrugerea devenind definitivă”⁴⁶. Astfel, ıncordarea lirică tipică optzecistei este cea care primează ın receptarea maghiară prin tensiunea dintre divinitate și uman, cerebral și corporal, masculin și feminin, și, nu ın ultimul rând, dintre eul liric feminin și restul (bărbaților). ın același timp, firul roșu al poeziei sale (și al activității, de ce nu, după articolul din apostrof)—tensiunea apocaliptică—este văzut drept un potențator al forței lirice din poemele sale.

Probabil cea mai complexă imagine propusă de către un străin a liricii Martei Petreu este cea conturată de Roberto Merlo, cel care dă spațiului vorbitor de limba italiană *L'Apocalisse secondo Marta* ın 2016. ın introducerea volumului, Merlo analizează cromatica antologiei: „negru pe alb cu tușe roșii [...], negrul de fum al morții [...], bezna

41. Szabó, „Femeia”.

42. Szabó, „Femeia”.

43. Szabó, „Femeia”.

44. Szabó, „Femeia”.

45. Szabó, „Femeia”.

46. Szabó, „Femeia”.

abisală a solitudinii [...] griul indecent și rozaliu al materiei cerebrale”⁴⁷. Dată fiind această trăsătură prezentă pe tot parcursul textelor, criticul consideră poemele lui Petreu un amplu poem epic, un „macro poem”, al cărui fir roșu este reprezentat de universul construit: „cosmosul”⁴⁸. Coerența tematică și de imaginar „al crizei” e cea care îl face pe Merlo să o apropie pe poetă de literatura unor scriitori precum Kafka, Bacovia, Ibsen sau Cărtărescu, care urmăresc obsesiv acele „fire roșii” ale scriiturilor lor. În legătură cu haosmosul postmodernist, traducătorul atrage atenția asupra senzațiilor apocaliptice atribuite lui, care, „se năruie într-o cădere nesfârșită în neant”⁴⁹, senzație despre care vorbea și Anna T. Szabó în prefața de la volumul din maghiară—la Petreu, distrugerea devine definitivă. Merlo vede evenimentul apocaliptic ca o „stare permanentă”, tensionând cu atât mai mult și discursul poetic. În ceea ce privește tensiunea divinitate–uman, criticul notează cum Marta „se ridică, orgolioasă și rebelă, în fața lui Dominus pentru a-i contesta autoritatea și dreptul”⁵⁰; ea nu este nici atee, dar nici credincioasă, lucru care dă voce femeii să amendeze „lipsurile, absențele, nedreptățile Tatălui”⁵¹.

Despre dihotomia Marta-ceilalți (bărbați), Merlo reia imaginea luptei cu „Monstrul”—divinitatea masculină confundată cu umanul. Urmărind titlul culegerii din 1991, *Loc psihic*, corpul Martei devine, conform lui Merlo, „un loc metafizic, un corp-canibal, un corp-cadavru și un corp-sicriu”⁵² și diverse alte tipuri corporale în funcție de micro-universurile conturate în fiecare poem: „corp de carne, de sânge, nervi, membrane, corpul Sinelui și al Celuilalt, răvășit de suferințe [...], un corp-javră care latră, un corp-marfă [...], un corp vânat și vânător”⁵³. În ceea ce privește forma, Merlo vede cum poeta se folosește de o sintaxă „ruptă, fragmentară, nu rareori ambiguă, scriitură a unei lumi eluzive, fărâmițate, lipsite de un înțeles deplin”⁵⁴. Traducătorul trasează din start câteva linii principale de interpretare a liricii Martei Petreu. Găsește în poezia ei un ton constant, care oferă stabilitate discursului poetic, tensiunile și evenimentele apocaliptice sunt prezente și vin în

47. Roberto Merlo, „Apocalipsa ca stare. Despre poezia Martei Petreu”, traducere din limba italiană de Ovidiu Pecican, *Observator cultural*, nr. 885, 17 august 2017, <https://www.observatorcultural.ro/articol/apocalipsa-ca-stare/>.

48. Merlo, „Apocalipsa”.

49. Merlo, „Apocalipsa”.

50. Merlo, „Apocalipsa”.

51. Merlo, „Apocalipsa”.

52. Merlo, „Apocalipsa”.

53. Merlo, „Apocalipsa”.

54. Merlo, „Apocalipsa”.

întâmpinarea antitezelor dintre extreme: divinitatea–omul/ mintea–corpul, și nu în ultimul rând, forma liricii optzecistei este diferențiată prin aparenta lipsă de sintaxă. De altfel, *verbul* (cuvântul, acțiunea) este, conform lui, „adevăratul (și unicul) bagaj pe care Marta Petreu îl duce cu sine pe drumul dezolant care o conduce spre negrul și recele Nimic, «verbul» care dăinuie când gândirea și experiența individuale ce l-au generat au dispărut, fiindcă «Un poem despre moarte / e mai real decât moartea» (Aduceți verbele)”⁵⁵.

Descrierea Poemelor nerușinate apărute în limba franceză în traducerea lui Odile Serre, Alain Paruit și Dumitru Țepeneag urmărește puterea (regăsită și de Manolescu în cazul aceluiași volum) din spatele poemelor lui Petreu și, în același timp, acel ton întunecat pe care îl dezvoltă mai târziu Roberto Merlo. De asemenea, confruntarea dintre eul liric al Martei și Tatăl/ Dumnezeu reprezintă firul roșu re luat de critică care dă și caracteristica dihotomică a liricii sale: împletirea unei conștientizări dureroase cu o vulnerabilitate sfâșietoare⁵⁶.

În cazul traducerii în limba engleză a *Cărții mâniei*, rămâne interesantă cronologia: Adam J. Sorkin alcătuiște o introducere în lirica lui Petreu într-un articol publicat încă din 2002 în *The Literary Review* despre „The Paradox of the Fortunate Fall: Censorship and Poetry in Communist Romania”⁵⁷, iar *The Book of Anger* (2014) va apărea abia la 12 ani după acest text introductiv. O posibilă explicație pentru receptarea desfășurată aparent pe dos (anorganică)—fiind anterioară traducerii integrale—stă în însăși apartenența autoarei la un grup de interes (după cum am discutat anterior cazul optzeciștilor) pentru publicul și critica vestice: scriitori și scriitoare care au scris sub comunism și raportarea lor la cenzură (în cazul articolului de față).

La o primă vedere, receptarea liricii Martei Petreu în spațiul european poate părea bogată având în vedere profilul conturat de traducători și traducătoare ca Roberto Merlo, Adam J. Sorkin, ori Odile Serre. Majoritatea exporturilor sunt motivate prin trăsăturile distinctive ale liricii sale în ceea ce privește poezia contemporană: întunecimea *haosmosului*, problematica feminin-masculin care are la bază (ne)siguranța divinității, puterea intrinsecă a vocii eului feminin din lirica sa—deci, această imagine de luptătoare, precum și acele ipostaze profund neplăcute în care Marta se aruncă pentru a răspunde unor

55. Merlo, „Apocalipsa”.

56. Marta Petreu, *Poèmes sans vergogne*, trad. Odile Serre, Alain Paruit și Ed Pastenague (Le Temps qu’il fait, 2005), coperta IV.

57. Adam J. Sorkin, „The Paradox of the Fortunate Fall: Censorship and Poetry in Communist Romania”, *The Literary Review* 45, nr. 4 (2002): 897–98.

întrebări incomode. Cu toate acestea, poeziei lui Petreu îi lipsește o receptare organică: recenzii ori cronici apărute post-traducere, altele decât cele alcătuite de traducătorii sau prefațatorii și prefațatoarele volumelor sale.

Marta Petreu și transportul literaturii „mijlocii”.

Prezență vs. apartenență

Urmărind cazul Martei Petreu, ne lovim de un zid paradoxal: deși a fost tradusă consistent din 1990 încoace, a fost/ este prezentă la evenimente culturale și păstrează contactul cu lumea intelectuală globală, literatura sa nu reușește să depășească „granițele” ușilor în interiorul cărora are loc lansarea traducerilor. Am văzut cum, în majoritatea cazurilor, exporturile liricii Martei Petreu apar ca urmare a interesului unor traducători specializați în literatura română: Odile Serre, românistul Roberto Merlo (care a exportat multă poezie, proză și teatru român în italiană), și bineînțeles Adam J. Sorkin, printre principalii traducători în engleză ai literaturii române contemporane. Cu toate acestea, ceea ce vreau să spun e că, deși e tradusă, poezia Martei Petreu nu poate fi considerată parte a *world literature* dintr-un punct de vedere esențial: nu este citită. Acest lucru poate fi testat pe site-uri de centralizare a recenziilor precum Goodreads ori prin cronicile (sau, mai bine zis, prin lipsa lor) dedicate traducerilor poeziei sale. Cu toate acestea, nu trebuie minimizată prezența sa în același spațiu: poezia îi apare în antologii și e tradusă și discutată în cadrul evenimentelor literare.

În ceea ce privește modul în care o literatură „mică” ajunge să fie transportată, mă întorc la ideea traducătoarei în catalană a Martei Petreu conform căreia „traducerile din literaturile «mici» nu sunt, în cele mai multe cazuri, rezultatul unor comenzi ale marilor case editoriale [...] ci grație unor pasionați”⁵⁸ ele reușesc să fie transportate în alte limbi. Majoritatea traducătorilor Martei Petreu au legături foarte strânse cu spațiul românesc și literar românesc (s-au născut aici, au studiat, sau au lucrat/ lucrează în medii academice), iar munca de traducere pe care o fac, o fac conștient/ inconștient pentru un public, după cum am văzut, foarte restrâns. După traducere, literatura lui Petreu se oprește din circulație, nu influențează și nu este influențată. Un motiv posibil care stă la baza acestei situații poate fi dat de „limitele” temporale—după cum găsea și lovănel în *Istorie*, lirica lui Petreu devine repetitivă după Cartea mâniei din 1997—și de depărtarea de

58. Jana Balacciu Matei, „Cultura catalană—diferențe specifice”, interviu realizat de Cristian Pătrășconiu, *LaPunkt*, <http://www.lapunkt.ro/2020/11/interviu-jana-balacciu-matei-cultura-catalana-diferente-specifice/>.

contextul socio-politic care ar fi putut stârni interesul Vestului pentru literatura optzecistei, această *literatură subversivă* scrisă în ultimii ani ai regimului.

Într-un interviu realizat de Sever Gulea, Petreu discută pe marginea internaționalizării culturii române. Tonul rămâne specific: apocaliptic, paranoic, în ruină, părănd că nu mai e nimic de salvat. Discursul de „ne pierdem valorile” primează, totul pare că se îndreaptă spre pierzanie în lumea construită de Petreu:

Vizibilitatea internațională după care tânjim... o, ar trebui să muncim pentru ea. Adică, să ne exportăm cultura, în mod sistematic și inteligent, în mai multe culturi străine, în mai multe medii lingvistice, și asta câteva decenii. Dacă vom face asta, până la urmă vom fi recunoscuți ca existenți. [...] Asta, dacă mai avem timp... eu nu știu dacă mai avem. Cultura noastră scrisă este în momentul de față supusă unei presiuni mari din partea universităților, care cer cadrelor didactice și cercetătorilor să scrie în limbi de circulație, pentru a aduce puncte în vederea clasamentelor internaționale... Dacă nu azi, atunci mâine, și poeții și prozatorii se vor simți obligați să scrie într-o limbă de circulație internațională... așa că previziunile mele sunt coșmarești, mă tem că în curând limba română, limba în care mi-am scris poemele și romanul și încă câteva mii de pagini... nu va mai fi folosită decât pe vârful de munte, de ciobanii care mână oile... asta în eventualitatea că vor mai fi oi și ciobani⁵⁹.

Interesantă este viziunea pe care o are asupra statutului culturii și literaturii române în contextul *literaturii mondiale*, neîncadrând-o la o literatură mică/periferică, ci la o literatură „mijlocie”/semiperiferică: „În plus, noi suntem blocați într-o imagine despre noi înșine de «țară mică, cultură mică», ceea ce este cu totul fals. Cred că suntem o cultură mijlocie, foarte interesantă, pentru mine fascinantă. Dar nu avem conștiința critică a propriei noastre reale valori”⁶⁰.

Un alt mod de facilitare a exportului materialului literar autohton e dat de strategiile Institutului Cultural Român, care, din 2006, a dedicat bugete de „promovare a literaturii române prin subvenționarea traducerilor și a costurilor de publicare pe piața europeană”⁶¹. Deși și optzeciștii câștigă vizibilitate de pe urma demersurilor ICR (după cum am văzut

59. Marta Petreu, „Cred că suntem o cultură mijlocie foarte interesantă, pentru mine, fascinantă”, interviu realizat de Sever Gulea, *Libris Blog*, 26 iulie 2016, <https://blog.libris.ro/2016/07/26/marta-petreu-cred-ca-suntem-o-cultura-mijlocie-foarte-interesanta-pentru-mine-fascinanta/>.

60. Petreu, „Cred că suntem”.

61. Iovănel, *Istoria*, 654.

că este și cazul literaturii lui Petreu), cei vizibil favorizați sunt autorii și autoarele din generațiile emergente, după cum remarcă și Mihai Iovănel:

Chiar dacă numeroasele traduceri din literatura română apărute pe piața europeană începând din a doua parte a anilor 2000 nu au schimbat efectiv cota globală a literaturii române, care rămâne una de interes marginal (dincolo de creșterea cotei individuale a unor scriitori precum Mircea Cărtărescu), ele au coincis totuși cu cel mai important și mai substanțial val de export literar cunoscut de postcomunismul românesc. Pe lângă publicarea convențională pe hârtie, scriitorii români—selecți cu precădere din generațiile emergente—au intrat în programe europene de lecturi publice, de traduceri, au primit burse de creație, au putut participa la festivaluri internaționale, intrând astfel în masă într-un circuit de diseminare unic în istoria literară românească⁶².

Prin urmare, poezia Martei Petreu cunoaște într-adevăr o largă circulație internațională deloc neglijabilă, fiind exportată în numeroase spații culturale, însă ea nu reușește să își asigure o stabilitate reală în circuitul global al literaturii. Mecanismele de susținere a difuzării liricii sale (traducerile sau participările la festivaluri) sunt active, însă am văzut că ele nu garantează automat și integrarea în literatura mondială, integrare care are la bază, printre altele, și un proces continuu de validare critică și non-critică (din partea publicului cititor), discursuri care lipsesc în cazul autoarei de față. De asemenea, receptarea inversă (anterioară traducerii) și anorganică (constituită aproape exclusiv din textele celor care o traduc) reprezintă un simptom al neintegrării poeziei lui Petreu în ceea ce numim circuitul literaturii mondiale. Lirica optzecistei circulă astfel și cu siguranță va fi tradusă în continuare; totuși, se prea poate ca exportul său să fie susținut, ca până acum, mai degrabă de eforturile izolate ale traducătorilor decât de dinamicele instituționale și/ sau cerințele editoriale ale spațiilor culturale țintă.

Referințe bibliografice

Traduceri

Cărtărescu, Mircea. *A Spider's History of Love*. Traducere de Adam J. Sorkin. New Meridian Arts, 2020.

Cărtărescu, Mircea. *Poesía esencial*. Traducere de Marian Ochoa de Eribe și Eta Htrubar. Impedimenta, 2021.

Miniaturas de tiempos venideros. Poesía rumana contemporánea. Traducere de Catalina Iliescu Gheorghiu. Vaso Roto Ediciones, 2013.

62. Iovănel, *Istoria*, 654.

- Petreu, Marta. *L'Apocalypse selon Marta*. Traducere de Linda Maria Baros. Caractères, 2013.
- Petreu, Marta. *Apocalipsi segons Marta/ Apocalipsa după Marta: Antologia poetică*. Traducere de Jana Balacciu Matei și Xavier Montoliu Pauli. Pont del Petroli, 2019.
- Petreu, Marta. *Márta jelenései*. Traducere de Némethi Rudolf. Palamart Kiadó, 2014.
- Petreu, Marta. *Poèmes sans vergogne*. Traducere de Odile Serre, Alain Paruit și Ed. Pastenague. Le Temps qu'il Fait, 2005.
- Petreu, Marta. *Singurătatea e o țară unu pe doi*. Traducere în ebraică de Moshe Itzhaki și Paul Fărcaș. Kerhev Publishing House, 2022.
- Petreu, Marta. *The Book of Anger*. Traducere de Adam J. Sorkin, Christina Zarifopol-Illias și Liviu Bleoca. Diálogos Books, 2014.
- Petreu, Marta. *L'Apocalisse secondo Marta. Poesie 1981-2014*. Traducere de Roberto Merlo. Joker, 2016.

Referințe critice

- Andrei, Otilia. „Cărtărescu, tradus în 23 de limbi. «Levantul» în italiană, cel de-al 100-lea volum al scriitorului tradus în străinătate”. *Adevărul*, 9 mai 2019, <https://adevarul.ro/stil-de-viata/cultura/cartarescu-tradus-in-23-de-limbilevan-tul-in-1942625.html>. Accesat pe 2 iunie 2025.
- Balacciu Matei, Jana. „Cultura catalană—diferențe specifice”. Interviu realizat de Cristian Pătrășconiu. *LaPunkt*. <http://www.lapunkt.ro/2020/11/interviu-jana-balacciu-matei-cultura-catalana-diferente-specifice/>. Accesat pe 2 iunie 2025.
- „Cum a fost anul literar 2022 pentru dumneavoastră? Ce ați făcut dumneavoastră, ca scriitor?”. Anchetă în *România literară*, nr. 48-49, 2022, <https://romanaliterara.com/2022/11/cum-a-fost-anul-literar-2022-pentru-dumneavoastra-ce-ati-facut-dumneavoastra-ca-scriitor/>. Accesat pe 2 iunie 2025.
- Dumitru, Teodora. „Gaming the world-system: Creativity, Politics, and Beat Influence in the Poetry of the 1980s Generation”. În *Romanian Literature as World Literature*, coordonat de Mircea Martin, Christian Moraru și Andrei Terian. Bloomsbury Academic, 2018.
- HotNews.ro. „Scriitoarea Marta Petreu în turneu literar în Spania”. HotNews.ro, 28 aprilie 2016, <https://www.hotnews.ro/stiri-cultura-20963752-scriitoarea-marta-petreu-turneu-literar-spania.htm>. Accesat pe 12 iunie 2024.
- ICR Tel Aviv - תברתל ינמורה וזכמה. „Poezia bate pandemia – הפגימה תא תהצנמ הרישה 2”. Facebook, 8 iunie 2020, <https://fb.watch/strCFFRWdG/>. Accesat pe 12 iunie 2025.
- Institutul Cultural Român. „Marta Petreu la a XV-a ediție a Festivalului Internațional de Poezie «Palabra en el Mundo»”. *Institut Culturel Roumain*, 15 octombrie 2021, <https://www.icr.ro/paris/venetia-marta-petreu-la-a-xv-a-editie-a-festivalului-international-de-poezie-palabra-en-el-mundo/fr>. Accesat pe 12 iunie 2025.
- Iovănel, Mihai. *Istoria literaturii române contemporane: 1990-2020*. Polirom, 2021.
- Manolescu, Nicolae. *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*. Paralela 45, 2008.

- Manolescu, Nicolae. „Dincolo de sentimente”. *România literară*, nr. 16 (1981): 9. Digiteca Arcanum.
- Martin, Mircea. „Un postmodernism fără postmodernitate”. *România literară*, nr. 40 (9 septembrie 1996): 12–13. Digiteca Arcanum.
- Merlo, Roberto. „Apocalipsa ca stare. Despre poezia Martei Petreu”. Traducere din limba italiană de Ovidiu Pecican. *Observator cultural*, nr. 885, 17 august 2017, <https://www.observatorcultural.ro/articol/apocalipsa-ca-stare/>. Accesat pe 12 iunie 2025.
- Mincu, Marin. *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea*. Pontica, 2007.
- Pecican, Ovidiu. „Colocviu internațional «Marta Petreu» la Napoli”. *Suplimentul de cultură*, nr. 566, 15 mai 2017. <https://suplimentuldecultura.ro/18547/colocviu-international-marta-petreu-la-napoli/>. Accesat pe 12 iunie 2025.
- Petreu, Marta. „A fost de-ajuns”. *Apostrof*, nr. 3 (2023), <https://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2023/n3/a5/>. Accesat pe 12 iunie 2025.
- Petreu, Marta. „Cred că suntem o cultură mijlocie foarte interesantă, pentru mine, fascinantă”. Interviu realizat de Sever Gulea. *Libris Blog*, 26 iulie 2016, <https://blog.libris.ro/2016/07/26/marta-petreu-cred-ca-suntem-o-cultura-mijlocie-foarte-interesanta-pentru-mine-fascinanta/>. Accesat pe 12 iunie 2025.
- Pop, Axente. „Cenaclul Asociației scriitorilor din Cluj”. *Tribuna*, nr. 47 (1977): 2. Digiteca Arcanum.
- RFI Romania. „În direct de la FILIT Iași, cu Odile Serre, editor”. Facebook, 5 octombrie 2018. https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=1968892329838574.
- Sorkin, Adam J. „The Paradox of the Fortunate Fall: Censorship and Poetry in Communist Romania”. *The Literary Review* 45, nr. 4 (2002): 886–910.
- Škrabec, Simona. „Literary Translation: The International Panorama”. În *To Be Translated or Not To Be: PEN/ IRL Report on the International Situation of Literary Translation*, editat de Allen Esther. Institut Ramon Llull, 2007.
- Szabó T., Anna. „Femeia care se luptă cu Dumnezeu”. *Apostrof*, nr. 6 (2014), <https://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2014/n6/a2/>. Accesat pe 12 iunie 2025.
- Terian, Andrei. „Marta Petreu”. În *Dicționarul General al Literaturii Române*, vol. 5. Editura Univers Enciclopedic, 2006.
- Ung, Snejana. „In the Literary Neighborhood: The Translated Romanian Novel in (Ex-)Yugoslavia (1918-2020)”. *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 9, nr. 1 (2023): 56–72.
- Vasilescu, Mircea. *Cultura română pe înțelesul patrioților*. Humanitas, 2018.